

## Etika – postavke i teorije

Fakultet filozofsko-humanističkih znanosti Sveučilišta u Mostaru nakladnik je knjige naslovljene *Etika – postavke i teorije*, autorice dr. sc. Slavice Juka, izvanredne profesorice na istoimenom fakultetu. Knjiga je tvrdoga uveza, opsega 364 stranice sa srednjim proredom, s opsežnom literaturom od gotovo 150 bibliografskih jedinica i brojnim pozivnim bilješkama, odnosno fusnotama, njih ukupno 574. Tiskanje je završeno početkom srpnja 2006.

Prema svojoj koncepciji, strukturi, metodičkoj i metodološkoj opremljenosti ovo je djelo namijenjeno u prvom redu studentima filozofije, ali i svima onima koji se žele upoznati s iznimno širokom lepezom etičkih postavaka i teorija, odnosno onima koji žele produbiti svoje spoznaje u vezi s ovom kompleksnom filozofskom problematikom. Knjiga je pisana na hrvatskom književnom jeziku, a znanstveni je stil odmjeren, nepretenciozan, prirodan i prikladan za širu čitateljsku publiku.

Pozitivnu ocjenu o ovome djelu dali su recenzenti dr. sc. Zoran Primorac, izvanredni profesor Fakulteta prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti u Mostaru i dr. sc. Ivan Kordić, docent na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu.

Knjiga se sastoji od predgovora, uvoda, 12 sustavno podijeljenih i međusobno povezanih poglavlja, zaključka te popisa literature.

U prvom poglavlju, koje nosi naslov “Etika i fenomen moralnoga iskustva”, definiraju se temeljni etički pojmovi i analiziraju se bitne relacije etike prema drugim filozofskim i znanstvenim disciplinama, što je od iznimna značaja za pravilno razumijevanje cjelokupne građe koja se obrađuje u nastavku djela.

Drugo poglavlje naslovljeno je “Predfilozofska etika”. Kao što sam naziv sugerira, ovdje se obrađuju moralna učenja koja svoja načela ne crpe iz strogoga racionalnog i sustavnog razmatranja, nego iz svakodnevne predaje koja je opet uvjetovana socijalnom tradicijom, predrasudama te klasnim i staleškim pogledom na društvo. Riječ je, konkretno, o orfičko-me moralu, o moralu koji susrećemo u grčkim tragedijama Eshila, So-

fokla i Euripida, o moralnom učenju Milećana, pitagorejaca, Heraklita, atomista i sofista.

U trećem poglavlju pod naslovom “Filozofska etika” prikazane su velike etičke teorije antičke filozofije. Tu se ponajprije razlaže Sokratovo moralno učenje koje je – zbog svoje usmjerenosti na ostvarenje krepovna života što se postiže isključivo umnim naporom – s pravom nazvano intelektualnim eudaimonizmom. Ukratko su zatim prikazane osnovne značajke triju škola koje su bile pod izravnim Sokratovim utjecajem. Slijede moralne teorije dvojice filozofa koji su imali odlučujući utjecaj na razvoj mnogih etičkih koncepcija sve do današnjih dana. Radi se, dakako, o Platonu i Aristotelu. U ovome se dijelu razmatraju još i stoička te epikurejska moralna shvaćanja.

U četvrtom poglavlju s naslovom “Kršćanska etika” jezgrovito se prikazuju etičke postavke dvojice najistaknutijih predstavnika patristike i skolastike – Aurelija Augustina i Tome Akvinskoga.

“Etika britanskoga empirizma” naslov je petoga poglavlja. U njemu se nakon općega razmatranja predstavlja Hobbesova moralna teorija koja je zbog izrazite materijalističke, empirističke i antiteološke nastrojivosti nazvana psihološkim egoizmom. Zatim se izlaže etičko učenje Johna Lockeja za koga se tvrdi da je istinski preteča utilitarizma. Slijedi prikaz etike Davida Humea u kojoj su ključni elementi moralni osjećaj, simpatija i korisnost. Završno razmatranje britanskoga empirizma daje se prikazom moralnih koncepcija utemeljitelja tzv. škotske filozofije zdravoga razuma (*common sense*) Thomasa Reida te eminentnoga predstavnika utilitarizma i pozitivizma Johna Stuarta Milla.

Šesto poglavlje posvećeno je etici racionalizma u kojoj se principi morala razlažu po četirima stajalištima: kriterija, izvora spoznaje, sankcije i motiva. Svim je racionalistima zajednički stav da se sadržaj moralnoga zakona može odrediti isključivo metafizičkim odnosima i, s tim u skladu, u posljednjoj instanci, logičkim kriterijem.

Sedmo poglavlje naslovljeno je “Etika njemačkoga idealizma”. Središnje mjesto pripada Immanuelu Kantu i njegovoj etici dužnosti koja vodi u etički formalizam i rigorizam. Tu je i etika slobodne ličnosti Johanna Gottlieba Fichtea, Schellingov moralni zahtjev za samoodređenjem

inteligencije u htijenju uopće te Hegelovo filozofsko učenje moralnosti koje završava u moralnom historicizmu.

“Pozitivizam, materijalizam i kritika religije” naziv je osmoga poglavlja. Raspon koji je ovim dijelom obuhvaćen uistinu je velik: od pozitivizma A. Comtea, preko Feuerbachove antropocentričnosti i naturalizma, dijalektičkoga i historijskog materijalizma Karla Marxa, preko djelovanja iz sućuti Arthura Schopenhauera, pa sve do solidarnosti Emilea Durkheima i etike odgovornosti Maxa Webera.

U poglavlju pod nazivom “Metaetika” (deveto po redu) prezentiran je specijalni dio etike koji ne promiče moralne ciljeve i načela, nego se bavi filozofskom analizom moralnih termina i iskaza te artikulacijom moralne argumentacije. Metaetika je ovdje podijeljena na kognitivizam i nekognitivizam, s daljnjom tipologijom i istaknutim predstavnicima pojedinih metaetičkih teorija.

Poglavlja deset, jedanaest i dvanaest po svome su obujmu kratka, a obrađuju moralne teorije trojice osebnih i po mnogočemu originalnih mislitelja. Riječ je o Friedrichu Nietzscheu i njegovu zahtjevu za prevrjednovanjem svih vrjednota, o Kvirinu Vasilju za koga se ispravno moralno djelovanje sastoji u slaganju čovjekovih čina s objektivnim i univerzalnim moralnim zakonom koji je izraz Božje volje, te o Ernstu Tugendhatu koji napušta religiozno i metafizičko utemeljenje etike i priklanja se dvjema razinama utemeljenja morala, tzv. gornjoj i donjoj razini.

\*\*\*

Sve eksplikacije u ovoj knjizi na odgovarajući su znanstveni i metodološki način potkrijepljene. Tuđe su spoznaje, informacije, stavovi i zaključci primjereno citirani i na standardan način povezani s bibliografskim jedinicama. Pri izradi spomenutoga djela autorica se služila brojnom literaturom na hrvatskom, njemačkom, engleskom, francuskom i srpskom jeziku. Rabila je standardno filozofsko nazivlje koje je općenito prihvaćeno u svjetskoj i domaćoj znanstvenoj i stručnoj javnosti. Razdioba na cjeline i podcjenile uspješno je provedena, a odlomci su adekvatno formulirani.

Ono što bi ovome djelu dalo dodatnu kvalitetu svakako je kazalo pojmova i kazalo imena koji nedostaju, a koji bi zbog opsežnosti materijala nesumnjivo bili od velike koristi svakom čitatelju. Bez obzira na taj nedostatak mišljenja sam kako ova knjiga ispunjava sve potrebne uvjete za kvalitetan visokoškolski priručnik.

Ivica MUSIĆ